

**Ministerul Educației și Cercetării Științifice
Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia
Facultatea de Istorie și Filologie
Școala Doctorală de Istorie**

**Revista *Transilvania*: program editorial,
conținut istoriografic și bibliologic
(1868-1919)**

(Rezumat)

Coordonator științific:
Prof. Univ. Dr. **Eva MÂRZA**

Doctorand:
Nicolae-Alexandru NICOLAESCU

**Alba Iulia
2015**

Cuprins

Introducere

Scurtă analiză istoriografică

1. Etape și momente în evoluția revistei *Transilvania* (1868-1919)

1.1. *Locul Transilvaniei în presa românească*

1.2. *Preliminariile apariției revistei Transilvania*

1.3. *Etapa George Barițiu*

1.3.1. *Evoluția revistei în perioada brașoveană*

1.3.2. *Evoluția revistei în perioada sibiană*

1.4. *Etapa Ioan Popescu (1890-1891)*

1.5. *Etapa Zaharia Boiu (1892-1895)*

1.6. *Etapa Corneliu Diaconovici (1896-1906)*

1.7. *Etapa Oct. C. Tăslăuanu (1907-1914)*

1.7.1. *Perioada 1907-1908, cea în care revista a purtat denumirea de **Transilvania. Analele Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român***

1.7.2. *Dezbateri privind reparația Transilvaniei*

1.7.3. *Perioada 1909-1914, revenirea la vechiul mod de apariție*

1.8. *Etapa Andrei Bârseanu (1915-1919)*

1.8.1. *Discuții privind reorganizarea revistei*

1.9. *Scurtă analiză a caracterului revistei și considerentelor prezentate de istoriografie*

2. Orizontul istoriografic format de revista *Transilvania*

2.1. *Scurtă privire asupra concepției istorice din a doua jumătate a secolului al XIX-lea*

2.2. *Scopurile istoriografice ale Asociațiunii*

2.2.1. *Secțiunea istorică și revista *Transilvania**

2.3. *Documentele istorice publicate*

2.3.1. *Documente istorice publicate în timpul redacției lui G. Barițiu*

2.3.2. *Perioada Corneliu Diaconovici*

2.3.3. *Perioada Oct. C. Tăslăuanu*

2.4. *Studii referitoare la Istoria antică și medievală publicate în *Transilvania**

2.5. *Studii despre istoria secolelor XVIII-XIX publicate în *Transilvania**

2.5.1. *Perioada 1868-1895*

2.5.2. *Perioada C. Diaconovici*

2.5.3. *Perioada Oct. C. Tăslăuanu*

2.5.4. *Perioada Andrei Bârseanu*

2.6. *Biografiile unor personalități*

2.6.1. *Perioada G. Barițiu*

2.6.2. *Perioada Zaharia Boiu*

2.6.3. *Perioada C. Diaconovici*

2.6.4. *Perioada Oct. C. Tăslăuanu*

2.6.5. *Perioada Andrei Bârseanu*

2.7. *Monografii*

2.8. *Studii istorico-lingvistice*

3. Informații despre cărți, tipografii și biblioteci în paginile revistei *Transilvania*

3.1. *Informații și mențiuni speciale de cărți în paginile revistei Transilvania*

3.1.1. *Perioada brașoveană (1868-1878)*

3.1.2. *Perioada sibiană (1881-1895)*

3.1.3. *Perioada C. Diaconovici*

3.1.4. *Perioada Oct. C. Tăslăuanu*

3.1.5. *Perioada A. Bârseanu*

3.2. *Tipografii și librării*

3.3. *Informații despre Biblioteci*

3.3.1. *Biblioteca Asociațiunii*

3.3.2. *Bibliotecile Despărțămintelor*

3.3.3. *Bibliotecile Populare*

3.3.4. *Bibliotecile Ambulante*

3.3.5. *Informații despre alte biblioteci*

3.4. *Publicarea părților din cărțile menționate*

3.5. *Recenzii*

3.6. *Premiile acordate și menționate*

3.7. *Cărți publicate de Asociațiune*

3.7.1. *Calendarele publicate de Asociațiune*

3.7.2. *Biblioteca poporală a Asociațiunii*

3.8. *Prezentarea schimburilor culturale*

3.9. *Prelegerile populare*

Concluzii

Bibliografie

Cuvinte Cheie: revista *Transilvania*, George Barițiu, istoriografie, bibliologie, Transilvania, presă, carte.

REZUMAT

Pe fondul noilor preocupări științifice din ultima perioadă, istoria presei a început să capete un accent din ce în ce mai important. Încadrându-ne în acest curent încercăm să aducem o contribuție prin analiza efectuată asupra evoluției revistei *Transilvania* în perioada 1868-1919. Ne-am oprit asupra acestei perioade, deoarece ea reprezintă prima etapă majoră din istoria revistei, care, la rândul ei, se împarte în mai multe părți.

Revista Asociațiunii a cărei editare a fost stipulată de statutele adoptate în anul 1861, a apărut abia în 1868 după discuții aprinse purtate între liderii *Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*. George Barițiu, care își anunțase de mai multe ori demisia din funcția de secretar I, funcție ce avea în atribuții și redactarea revistei, va fi, în cele din urmă, primul redactor al ei.

Revista *Transilvania* a beneficiat de o atenție deosebită din partea istoricilor români, mai ales a celor care s-au ocupat de studierea *Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*. Revista a fost organul de presă al *Asociațiunii* și de aceea reprezintă un izvor indispensabil pentru cercetătorii care studiază istoria celei mai longevive societăți culturale a românilor din Transilvania, dar și pentru cercetătorii preocupați de istoria culturii.

Periodicul *Astrei* a beneficiat de o apreciere variată din partea istoriografiei românești. Unii istorici au considerat că ea nu a reușit să depășească statutul de organ oficial al societăți matcă, de aceea în primul său număr nu s-a publicat un articol program, așa cum se obișnuia.¹ Există și opinia

---

¹ Bucur Țincu, „*Transilvania (1868-1900)*”, în Ovidiu Papadima, *Reviste literare românești din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1974, p. 24.

că *Transilvania* a fost mai degrabă o revistă enciclopedică de factură academică, decât un organ de presă al unei societăți culturale.²

În **Introducerea** lucrării am prezentat modul de analiză și abordare a cercetării, precum și cele mai importante surse pe care le-am studiat în întreprinderea noastră (**Scurtă analiză istoriografică**).

1. Etape și momente în evoluția revistei *Transilvania* (1868-1919). După o prezentare generală a rolului jucat de presă în epoca studiată, am încercat să analizăm modul în care a fost catalogată *Transilvania*, ea nefiind considerată, decât pasager, o revistă importantă, studiată tangențial de cercetătorii ce s-au aplecat asupra istoriei presei. Din această cauză este destul de dificil a o plasa în peisajul revuistic românesc (**Locul Transilvaniei în presa românească**). Am analizat apoi, în **Preliminariile apariției revistei *Transilvania*** perioada 1861-1868, cea în care s-au purtat discuții aprinse cu privire la apariția revistei, și mai ales asupra locului unde trebuia să fie publicată. Pentru cursivitatea textului și a analizei propuse am considerat că cea mai bună variantă este prezentarea în funcție de redactori. În **Etapa George Barițiu**, am creionat evoluția din perioada în care a fost editată la Brașov (**Evoluția revistei în perioada brașoveană**). Urmează etapa în care revista și-a mutat sediul la Sibiu, unde în prima parte a fost condusă tot de George Barițiu (**Evoluția revistei în perioada sibiană**). **Etapa Ioan Popescu (1890-1891)** surprinde evoluția din timpul celui de-al doilea redactor din istoria periodicului. Trecerea de la redactorul fondator la noul redactor nu a fost ușoară, fiind și una din cauzele care l-au determinat pe Ioan Popescu să renunțe la conducerea revistei. În **Etapa Zaharia Boiu (1892-1895)** am analizat ultima perioadă în care a mai fost influențată de primul ei redactor, care era la acea dată președintele *Asociațiunii*. O dată cu înlocuirea lui Zaharia Boiu din funcția de redactor al *Transilvaniei* s-a încheiat primul mare capitol din istoria ei, care s-a caracterizat prin influența celui supranumit „părintele presei românești din

---

² Ovidiu Papadima, „Sfârșit de secol și contradicțiile lui”, în *Ibidem*, p. 10-11; Alexandru Nicolaescu, „Specificul editorial și locul revistei *Transilvania* în presa românească (1868-1919)”, în *Studia Universitatis Cibiniensis. Series Historica*, volumul XI, 2014, p. 89-101.

Transilvania”. **Etapa Corneliu Diaconovici (1896-1906)** a însemnat o nouă orientare și un nou format pentru revista *Asociațiunii*, care a continuat în **Etapa Oct. C. Tăslăuanu (1907-1914)** și **Etapa Andrei Bârseanu (1915-1919)**. Pe parcursul acestor analize am studiat modul de apariție al revistei, care a apărut bilunar, lunar, sau o dată la 2 luni; greutatea financiară ce au făcut ca pentru scurt timp să fie suspendată (în anul 1879 și 1880); caracterul pe care i l-a imprimat fiecare redactor în parte, fapt constatat la fiecare modificare a conducerii; aria în care a fost răspândită; numărul de abonamente vândute; tirajul precum și discuțiile referitoare la reorganizarea ei. Nu am eludat nici modificările survenite în formatul interior și exterior al revistei, precum nici transformările ei din punct de vedere conceptual. În sprijinul analizei ultimelor două problematici am prezentat și discuțiile iscate în cadrul *Asociațiunii* pe marginea lor. Nu ne-am dorit, în această cercetare, să analizăm toate articolele care au fost publicate în revistă, deoarece de această problematică s-au ocupat, în principal, cercetători ce și-au aplice privirile asupra analizei *Transilvaniei*.

În timpul redacției lui Oct. C. Tăslăuanu, revista a apărut pentru o scurtă perioadă sub formă de Anale (**Perioada 1907-1908, cea în care revista a purtat denumirea de Transilvania. Analele Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român**), acest lucru s-a datorat susținerii ca organ oficial pentru țărănime a periodicului *Țara noastră*, redactat de Octavian Goga. Tot în etapa amintită anterior am prezentat și **Dezbateri privind reparația Transilvaniei**, ele au generat dispute aprinse între decidenții *Asociațiunii*. Tot în perioada în care a fost condusă de Oct. C. Tăslăuanu a revenit la formatul care o consacrase, adică acela în care publica pe lângă actele oficiale ale celei mai longevive societăți culturale a românilor transilvăneni și studii și articole științifice (**Perioada 1909-1914, revenirea la vechiul mod de apariție**). Intervalul 1909-1919 a fost unul de regăsire și reinventare, deoarece în tot acest timp s-au purtat discuții referitoare la modul de apariție și format, apărând inițial o dată la două luni, apoi lunar, din anul 1914, dar din cauza izbucnirii războiului acest lucru nu s-a putut materializa și continua. După 1915 a apărut tot mai greu, iar în ultimii ani ai conflictului a avut doar o apariție anuală (**Discuții privind reorganizarea revistei**). Ca și

concluzii ale acestui prim capitol am ales să prezentăm o **Scurtă analiză a caracterului revistei și considerentelor asupra ei, prezentate de istoriografie**, încercând să concluzionăm cele enunțate la începutul capitolului, în urma analizei evoluției revistei în perioada 1868-1919.

După cum am putut constata, în perioada 1868-1919 revista a fost condusă de șase redactori: George Barițiu, Ioan Popescu, Zaharia Boiu, Corneliu Diaconovici, Oct. C. Tăslăuanu și Andrei Bârseanu. George Barițiu a condus revista în două perioade ale existenței ei, distincte din punct de vedere al locului unde a apărut: Brașov (1868-1878) și Sibiu (1881-1889). Ioan Popescu a condus revista doar doi ani (1890-1891), dar a lăsat urme adânci în evoluția ei, deoarece încă de la început a schimbat formatul editorial. Zaharia Boiu a fost redactor al *Transilvaniei* doar patru ani (1892-1895), fiind adeptul continuității editoriale, de aceea în perioada cât a fost redactor nu a modificat formatul, introducând în schimb câteva rubrici permanente. Odată cu preluarea revistei de către Corneliu Diaconovici (1896-1906), s-a intrat într-o nouă fază a existenței, revista schimbându-și atât formatul cât și modul de apariție. În a doua parte a anului 1906, după demisia lui C. Diaconovici, cel mai probabil, revista a fost condusă de Oct. C. Tăslăuanu, deși nu am identificat nicio hotărâre în acest sens, formatul și conținutul periodicului indică însă acest fapt. După cum am văzut, Oct. C. Tăslăuanu (1907-1914) a condus revista în două etape, atât în perioada în care a apărut ca *Analele Asociațiunii* (1907-1908), dar și în momentul în care și-a reluat apariția sub formatul anterior anului 1907. Deși unii cercetători au avansat ideea că O. Goga ar fi redactat revista pentru o scurtă perioadă, în colaborare cu Oct. C. Tăslăuanu, nu am găsit astfel de informații, mai mult pe frontispiciul revistei nu a fost indicat ca redactor O. Goga ci numai Oct. C. Tăslăuanu. Informațiile pe care se sprijină afirmația că și O. Goga ar fi condus revista se deduc din scrisorile celui menționat către A. Bârseanu, publicate în *Transilvania* în prima parte a anului 1909. Credem că cel dintâi a dat unele indicații privitoare la apariția revistei, deși doar Oct. C. Tăslăuanu era considerat redactor. Andrei Bârseanu (1915-1919) a ajuns la conducerea periodicului într-o perioadă destul de dificilă, el îndeplinind în paralel și funcția de președinte al *Asociațiunii*. Ca și predecesorul său, A.

Bârseanu a preluat redacția la mijlocul anului 1914 în urma demisiei lui Oct. C. Tăslăuanu. Trebuie menționat că în afară de A. Bârseanu toți redactorii din perioada 1868-1919 au mai condus și alte periodice anterior preluării *Transilvaniei*, prin urmare ei aveau o oarecare experiență de gazetari.

Odată cu schimbarea fiecărui redactor și a scopurilor *Asociațiunii*, revista și-a modificat și ea țelurile. Acest lucru dovedește faptul că a rămas într-o strânsă interdependență, în primul rând față de *Asociațiune*, și în al doilea rând față de persoana care a condus-o.

Revista *Asociațiunii* a avut o evoluție sinuoasă în ceea ce privește numărul de abonamente contractate. Potrivit politicii editoriale, în anii brașoveni s-a mers pe ideea abonamentelor plătite, acestea au variat între 250-300. După mutarea *Transilvaniei* la Sibiu, *Asociațiunea* a luat hotărârea de a o trimite gratuit la toți membrii care-și plăteau taxele regulat. Hotărârea a făcut ca abonamentele trimise gratis să fie din ce în ce mai numeroase, datorită creșterii numărului de membri, iar în anul 1895 revista era trimisă membrilor în peste 1000 de exemplare.

În același ritm cu creșterea numărului de abonamente trimise (gratis sau plătite), a crescut și tirajul revistei. Dacă în perioada brașoveană, primul număr al anului era editat în 750 de exemplare, iar restul în 500, în perioada sibiană tirajul a crescut progresiv cu numărul membrilor *Asociațiunii*, ajungându-se în anul 1895 la un tiraj de 1200 de exemplare pe număr. Din anul al doilea, la începutul fiecărui număr inaugural de an era prezentat un cuprins cu toate articolele din anul respectiv. Cuprinsul era aplicat la finalul anului, când erau broșate toate numerele publicate. După anul 1900 nu s-a mai prezentat, ca până la acel moment, o statistică cu numărul de exemplare distribuite, dar putem remarca că modul de a trimite revista membrilor *Asociațiunii* a rămas activ, iar numărul exemplarelor distribuite a crescut în funcție de numărul membrilor, care în 1919 erau de 2168, ceea ce ar însemna că revista a pornit de la un număr de 500 de exemplare în 1868 și a ajuns la peste 2000 în 1919. Chiar dacă ea a circulat într-un număr destul de mic de exemplare, impactul ei asupra publicului a fost mai mare, deoarece a fost trimisă bibliotecilor *Asociațiunii*, de toate felurile și astfel a putut fi consultată

de un număr important de cititori. De asemenea, a fost difuzată și în cadrul școlilor de analfabeți și la diverse reuniuni culturale și literare.

Cheltuielile cu editarea *Transilvaniei* au fost în primii ani (suprapuși cu perioada brașoveană) o adevărată problemă pentru *Asociațiune*, deoarece nu beneficia de un buget destul de generos pentru a pierde sume importante de bani (aproximativ 1000 fl. pe an). Pierderile au dus la sistarea revistei între anii 1879-1880. În ultimul sfert al secolului al XIX-lea și în prima parte a secolului următor *Asociațiunea* a beneficiat de un buget mult mai mare față de perioada precedentă, fapt ce i-a permis să cheltuiască pentru editarea *Transilvaniei*, sume mult mai mari decât în perioada brașoveană.

Modul în care a apărut organul *Asociațiunii* este și el de evidențiat. În prima lună a anului 1868, revista a apărut de trei ori, pentru ca în lunile următoare să apară doar de două ori, în datele de 1 și 15 ale fiecărei luni. În anul inaugural revista a avut 624 de pagini, formatul fiind cu o singură coloană de informații pe pagină. Din anul 1869 până în 1878, cu câteva excepții (în 1874 în luna septembrie a apărut un număr dublu, iar în decembrie un singur număr; în 1876 – în luna octombrie a apărut un număr dublu), revista a apărut bilunar în data de 1 și 15 a fiecărei luni. În această perioadă informația era redată în două coloane pe pagină. O dată cu apariția revistei la Sibiu, s-a modificat și periodicitatea ei. În perioada în care *Transilvania* a fost redactată la Sibiu de George Barițiu, ea a apărut într-un număr dublu lunar, publicat între 1-15 ale fiecărei luni. Formatul editorial a rămas, în continuare, pe două coloane. După preluarea ei de Ioan Popescu și-a schimbat înfățișarea și modul în care a apărut. În primul rând revista va apărea de acum copertată în fiecare număr, în vreme ce până la acel moment copertarea se executa la finalul anului, când se legau toate numerele publicate. Din 1890 până în 1895, revista a apărut într-un singur număr lunar, la data de 15 a fiecărei luni, iar informațiile au fost tipărite pe o singură coloană. Prin urmare, după preluarea revistei de Zaharia Boiu *Transilvania* nu a mai trecut printr-un proces de reconfigurare, cel puțin la nivelul editorial. Z. Boiu a introdus câteva rubrici permanente care-i individualizează perioada redacțională de cea a predecesorului său. În perioada lui C. Diaconovici a apărut destul de neregulat, o dată pe lună sau o dată la

două luni, iar la finalul anului se publica un supliment care cuprindea, de regulă, actele oficiale ale *Asociațiunii*. Din anul 1902 până în 1906 a apărut în două părți și anume 6 numere erau rezervate Analelor ce cuprindeau actele oficiale și 6 numere ale *Transilvaniei* care cuprindeau diverse articole. În 1907 și 1908 au apărut doar *Analele*, după cum am afirmat anterior, în 1908 acestea au cuprins și diverse articole. Din 1909 s-a revenit la forma inițială cu articole de fond, iar actele au fost prezentate într-o formă prescurtată la finalul fiecărui număr, în vreme ce un număr din an era rezervat hotărârilor Adunării generale și a actelor mai importante. Sub acest tipic a apărut până în 1913, în acest interval apărând în 1909 5 numere, iar în restul anilor câte 6 numere anual. În anul 1914 au apărut 12 numere, iar în 1915, 1916 și 1917 câte două numere comasate, adică primul cuprindea nr. 1-6 și al doilea 7-12. În 1918 și 1919 a apărut un singur număr (1-12).

Tiparul *Transilvaniei* a fost executat în perioada 1868-1878 de Tipografia Römer & Kamner din Brașov, iar după mutarea la Sibiu de Tipografia Arhidiecezană din oraș.

În ceea ce privește limba literară în care a fost redactată *Transilvania*, subiect ce a generat vii dispute în interiorul *Asociațiunii*, putem individualiza două perioade: I. perioada G. Barițiu, în care revista a fost editată conform părerilor redactorului în materie de lingvistică; și II. perioada Ioan Popescu-Andrei Bârseanu, în care revista a fost redactată conform regulilor ortografice adoptate de Academia Română.³

Ca o concluzie generală putem afirma că *Transilvania* a avut o evoluție sinuoasă în perioada 1868-1919, evoluție datorată în mare parte problemelor financiare cu care s-a confruntat *Asociațiunea*. Chiar dacă nu a fost o revistă majoră⁴, cu răspândire largă în afara membrilor societății culturale transilvane,

---

³ Pentru mai multe detalii în această privință vezi: Victor V. Grecu, *ASTRA: Vocația perenității românilor*, București, Editura Academiei Române, 2011, în principal paginile 76-137.

⁴ În lucrările despre presa literară *Transilvania* nu este tratată, ceea ce ne face să credem că ea nu a fost o revistă literară. Dăm autoritate acestei concluzii bazându-ne pe faptul că cercetătorii avizați o „uită” sau au considerat că nu e caracteristică pentru

ea a fost un factor coagulator al acestora, fiind, ceea ce s-a și sperat, un excelent bulentin de informare despre actele și hotărârile adoptate și nu în ultimul rând, un excelent teren de dezbateri științifică.

Analizând evoluția revistei *Transilvania* am considerat necesară studierea abordărilor istoriografice pe care le-a avut de-a lungul apariției sale, mai ales că în istoriografia românească există o întregă dezbateri asupra acestei probleme (**Capitolul 2. Orizontul istoriografic format de revista *Transilvania***). Studiarea temelor și tendințelor istoriografice a fost și este una din cele mai răspândite preocupări ale istoricilor, dar și una din cele mai spinoase probleme de abordat.

Cu toate că revista *Transilvania* a beneficiat de o atenție deosebită din partea istoricilor români, nu există foarte multe studii speciale referitoare la analiza articolelor istorice publicate. Astfel că în a doua parte a cercetării noastre ne-am axat pe studierea și prezentarea articolelor care au abordat teme de istorie. Nu am dorit analizarea istoriografică a fiecărui articol, privitor la autor, curent, mod de abordare și specificul epocii în care a fost scris, dorind doar să tragem o concluzie generală după prezentarea, pe scurt, a articolelor publicate. Din dorința de a păstra un șir logic al prezentării și cursivitatea lecturii, am ales să descriem succint studiile pe care le-am considerat mai puțin importante, la notele de subsol. Prin urmare, acest capitol se poate citi pe două planuri, unul fiind reprezentat de planul propriu-zis și altul de notele de subsol. Folosind această metodă, considerăm că lucrarea noastră poate fi folosită și ca sursă bibliografică, de ajutor pentru cercetătorii aplecați asupra diverselor teme istorice.

Abordând o temă de istoriografie, am considerat necesară o scurtă prezentare, a evoluției conceptelor istoriografice din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Analiza am realizat-o în **Scurtă privire asupra concepției istorice din a doua jumătate a secolului al XIX-lea**, unde ne-am referit la istoriografia românească în general, dar și la cea din Transilvania. Tot

---

literatură, pentru că nu a creat un sistem/curent și nu a publicat nume de referință din domeniu.

aici am prezentat și concepția istorică a lui G. Barițiu și a celorlalți redactori, dar și a altor istorici transilvăneni care au colaborat la *Transilvania*. În **Scopurile istoriografice ale Asociațiunii**, am prezentat modul în care *Asociațiunea* și revista ei au înțeles să abordeze și să popularizeze scrierile istorice în perioada 1861-1919, sprijinindu-se pe organismele înființate în acest scop: secțiunea istorică și revista *Transilvania* (**Secțiunea istorică și revista *Trasilvania***). Pentru că în istoriografia românească există o dezbateră aprinsă asupra caracterului pe care l-a avut revista, am ales să prezentăm, pe scurt, evoluția dezbaterii, dorind ca la finalul cercetării să ne exprimăm un punct de vedere asupra problemei în cauză. Din lipsă de spațiu, am analizat doar câteva din articolele privitoare la istorie, oprindu-ne la cele mai semnificative din punctul de vedere al abordării istoriografice. Astfel am clasat și analizat **Documentele istorice publicate** (capitol împărțit în următoarele subcapitole: **Documente istorice publicate în timpul redacției lui G. Barițiu; Perioada Corneliu Diaconovici; Perioada Oct. C. Tăslăuanu**), **Studiile referitoare la istoria antică și medievală publicate în *Transilvania***, **Studii despre istoria secolelor XVII-XIX publicate în *Transilvania*** (împărțit în subcapitolele: **Perioada 1868-1895; Perioada C. Diaconovici; Perioada Oct. C. Tăslăuanu; Perioada Andrei Bârseanu**) și **Biografiile unor personalități** (împărțit în: **Perioada G. Barițiu; Perioada Zaharia Boiu; Perioada C. Diaconovici; Perioada Oct. C. Tăslăuanu; Perioada Andrei Bârseanu**). În ultima parte am integrat și studiile referitoare la **Monografiile și Studiile istorico-lingvistice**. Majoritatea temelor le-am analizat în funcție de redactori, pentru a releva importanța pe care au acordat-o ei temelor respective.

În această parte am dorit să aducem o contribuție asupra câtorva probleme legate de organul *Asociațiunii*. Prima problemă pe care am dorit să o clarificăm, este legată de felul articolelor și studiilor istorice publicate precumpănitor. Ne-am mai propus să evidențiem care au fost autorii care au publicat cele mai numeroase studii și dacă ei au influențat abordarea istorică a revistei. O problemă foarte importantă, dar destul de dificil de rezolvat, este cea legată de întrebarea: dacă *Trasilvania* a influențat sau a creat un stil istoriografic propriu, care să fi marcat istoriografia românească, sau a fost o

revistă ce s-a încadrat în specificul epocii? Sperăm să fi reușit să lămurim, măcar, câteva din problemele enumerate.

Transilvania a publicat în perioada 1868-1919, o gamă variată de articole referitoare la istorie, dar și un important număr de documente istorice, la fel ca și periodicele *Columna lui Traian* (condusă de B.P. Hașdeu) și *Archivu pentru filologie și istorie* (condusă de T. Cipariu).

Fără îndoială că cea mai reprezentativă contribuție istoriografică a revistei *Asociațiunii* este cea legată de publicarea documentelor istorice, această caracteristică fiind reprezentativă pentru anii 1868-1889, atunci când a fost condusă de George Barițiu. Prin urmare, afirmația potrivit căreia, G. Barițiu ar fi transformat *Transilvania* într-un magazin istoric de genul *Magazinului istoric pentru Dacia* nu este departe de adevăr. Trebuie să ținem seama însă de curentul epocii, care pune mare accent pe publicarea de documente istorice, majoritatea revistelor publicând astfel de materiale, în vreme ce istoricii marcanți ca: B.P. Hașdeu, iar mai târziu Ioan Bogdan, Dimitrie Onciul și chiar Nicolae Iorga au publicat, așa cum am mai menționat, un număr mare de documente inedite, în diverse colecții. Considerăm, însă, că deși s-au publicat mai multe serii de documente, ele nu au dominat în totalitate conținutul revistei. Publicarea lor nu a opturat apariția actelor *Asociațiunii* și nici a articolelor de popularizare a diverselor științe, considerate necesare dezvoltării cunoștințelor poporului român, acestea din urmă fiind chiar predominante. În perioada în care a fost redactată de Ioan Popescu, Zaharia Boiu, Corneliu Diaconovici, Oct. C. Tăslăuanu și Andrei Bârseanu nu s-a continuat, la același nivel, cu publicarea de documente istorice. Între anii 1890-1891 a fost publicat un singur document istoric, ele sunt destul de puțin numeroase și în perioada lui Z. Boiu, el publicând frecvent informații despre apariția de volume de documente istorice. Nici ultimii trei redactori din perioada studiată nu au pus accentul pe izvoarele istorice, chiar dacă au publicat câteva. În perioada lui C. Diaconovici și Oct. C. Tăslăuanu a apărut regulat rubrica „Documente istorice” care a publicat diferite documente, multe în limba germană, maghiară și latină. Preocupările lui G. Barițiu în folosirea conținutului documentelor ca sursă istorică, mărturisește conștiința sa de

cercetător. Aceasta poate fi pusă și pe seama unei mândrii patriotice în încercarea de a nu rămâne în urma colegilor maghiari și sași. Dacă în perioada lui G. Barițiu s-au publicat serii întregi de documente istorice, întinse pe mai multe numere, după el nu s-a mai întâmplat acest lucru, dar s-a menținut procedeul de a se da scurte informații despre documentele publicate, mai ales în alte limbi, cum ar fi traduceri sau scurte lămuriri. Începând cu C. Diaconovici au fost redat frecvent numele autorilor care au publicat documente istorice, în special datorită faptului că după 1900 au fost publicate mai ales de membrii secțiunii istorice. După reorganizarea secțiunilor științifice, revista a publicat rubrica „Din literatura străină”, aici au fost redat informații și despre documentele inedite publicate în alte limbi, mai ales cele ce se refereau la istoria românilor.

În ceea ce privește articolele istorice publicate de *Transilvania*, în perioada studiată se poate constata publicarea preponderentă a articolelor și studiilor referitoare la istoria secolului al XVII-lea și a celui al XIX-lea, urmate de cele referitoare la istoria antică și abia apoi de cele de istorie medievală. Este adevărat că, această preocupare a evoluat în funcție de redactorul revistei. În perioada lui G. Barițiu au fost publicate și numeroase studii privitoare la istoria antică, ele au avut ca temă principală continuitatea românilor în fosta Dacie. În perioada lui Ioan Popescu, articolele de istorie antică au fost redactate de A. Marienescu și P. Broșteanu, fiind mai mult studii de factură lingvistică, presărate cu informații istorice. După 1895 articolele despre antichitate au fost destul de puține, ceea ce este de remarcat este revenirea lui A. Marienescu ca autor de articole cu teme de istorie antică românească.

Preocupările de istorie medievală sunt destul de puține și în perioada lui G. Barițiu, dar și mai puține în perioada urmașilor lui, doar Ioan Popescu a mai publicat un articol despre această perioadă, semnat de Atanasie Marienescu, în vreme ce în timpul lui Zaharia Boiu nu a apărut niciun articol despre istoria medievală. După 1900 ele au rămas la periferia preocupărilor, dar putem remarca apariția lui Alexandru Lapedatu în paginile revistei, el semnând unele din cele mai bune articole de istorie publicate de *Transilvania* în perioada 1868-1919.

Istoria secolelor XVII-XIX este prezentă prin numeroase abordări, mai ales în perioada lui G. Barițiu, în vreme ce, la fel ca și istoria medievală, în perioada următoare, doar Ioan Popescu a publicat un articol referitor la perioada aflată în discuție. Din timpul lui Zaharia Boiu nu s-a putut culege nicio informație de acest gen. Între 1896-1919 articolele de acest fel au fost destul de numeroase, ele au abordat teme diverse.

Trebuie să remarcăm că *Transilvania* nu a publicat articole despre teoria și filozofia istoriei, acest lucru s-a datorat și faptului că ea nu a fost specializată pe istorie. În schimb cele mai constante articole au fost cele biografice, datorate atât morții unor personalități, cât și împlinirii unui număr de ani de la nașterea sau moartea lor. Acestea au fost constante în toată perioada 1869-1919. Revista a publicat și o serie de monografii, mai ales după anul 1900, acest lucru datorându-se și scopurilor secțiunii istorice, printre care se număra și realizarea de monografii ale localităților românești.

În ceea ce-i privește pe autorii care au scris articole și studii istorice în *Transilvania*, între anii 1868-1919, putem remarca faptul că Ioan Popescu l-a publicat frecvent pe A. Marienescu, acesta dispărând însă din paginile revistei o dată cu preluarea redacției de Zaharia Boiu, dar a revenit după anul 1900. În perioada barițiană au fost publicați diverși autori de studii istorice printre care amintim pe: Ioan Valeriu Barcianu, Ieromim G. Barițiu, Sebastian P. Radu, Sim. P. Simon, Demetriu Radu, Ioan V. Rusu, V.M. Moldovan, B.M.D. Bașiotă, B. Iosif și Ioan Marchesiu, aceștia nefiind istorici marcanti. Fără îndoială că cele mai multe contribuții au fost semnate de G. Barițiu, el alegând să semneze o mare parte cu pseudonimele: Redacția Transilvaniei, Redacția, Red., G.B., B.⁵, iar pe altele să nu le semneze. Putem constata că G. Barițiu a fost singurul redactor care a dat, prin contribuția sa personală și influentă, direcția revistei *Transilvania*, prin atenția acordată domeniului istoriei, și, în special, prin publicarea de documente și studii referitoare la secolul al XIX-lea. Cei mai menționați istorici români contemporani lui G. Barițiu pe care el i-a

---

⁵ Mihail Straje, *Dicționar de pseudonime, alonime, anagrame, asteronime, criptonime ale scriitorilor și publiciștilor români*, București, Editura Minerva, 1973, p. 50-51.

semnalat, folosit și indicat în revistă au fost: în primul rând, B.P. Hașdeu, E. Hurmuzachi, Al. Papiu-Ilarian, Constantin D. Aricescu, N. Densușianu, episcopul Melchisedec, iar în ultima perioadă a fost tot mai des amintit numele lui A.D. Xenopol.⁶ După 1896 cei mai reprezentativi autori de articole și studii istorice au fost Nicolae Togan, Alexandru Lapedatu, Ioan Lupaș, Iosif Sterca-Șuluțiu și Silvestru Moldovan. După cum putem constata, în debutul secolului al XX-lea *Transilvania* a început să publice nume ce aveau să devină de referință în istoriografia românească.

Cea mai dificilă problemă de rezolvat a fost legată de constatarea impactului revistei *Transilvania*, în ceea ce privește influența ei asupra istoriografiei românești. Din studiile publicate putem constata că ea nu a avut un stil propriu în materie de istoriografie, publicând studii diverse cu un puternic impact de popularizare. Din această constatare și din analiza studiilor cercetătorilor români care s-au ocupat de istoriografie, putem afirma că revista nici în perioada barițiană, atunci când a fost cel mai bine reprezentată în materie de articole și studii istorice publicate, nu a influențat istoriografia românească în vreun fel. Unul din motive ar putea fi numărul mic de exemplare tipărite și faptul că apărea în Transilvania, provincie aflată sub jurisdicția Imperiului Austro-Ungar, ceea ce făcea destul de greoaie răspândirea ei în România. Putem însă afirma că revista s-a încadrat în specificul istoriografic al epocii, seriile de documente istorice publicate fiind o caracteristică a istoriografiei celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea.

Revista a ieșit din tiparul istoriografiei românești a epocii în ceea ce privește abordarea temelor de istorie contemporană. În vreme ce în România, cele mai dezbătute probleme au fost cele referitoare la istoria medievală, în Transilvania atenția deosebită a fost acordată celor legate de istoria contemporană.

Chiar dacă studiile cu conținut istoric rămân prezente în paginile revistei și după 1881, am ajuns la concluzia că acestea nu au mai avut

---

⁶ George Em. Marica, *Studii de istoria și sociologia culturii române ardelenne din secolul al XIX-lea*. George Barițiu – Istoric, vol. III, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1980, p. 160.

însemnătatea din perioada brașoveană, luându-le locul studiile de popularizare și cele educative, care au devenit din ce în ce mai numeroase. Această politică editorială a continuat și în timpul lui Ioan Popescu, revista tratând mai mult filologia, folclorul și alte științe. În perioada redactării *Transilvaniei* de Zaharia Boiu au fost publicate o mulțime de studii de popularizare și educative, tot mai puține studii literare, față de perioada lui I. Popescu, treptat acestea aproape că dispar din revistă, la fel ca și cele istorice, cele din urmă fiind înlocuite cu microbiografiile unor personalități. Biografiile și monografiile au fost folosite intens și după 1895, având în vedere numărul lor putem spune că ele au devenit chiar o constantă în paginile periodicului.

Transilvania a avut o evoluție sinuoasă în ceea ce privește publicarea studiilor istorice, atingând un maxim în perioada brașoveană a existenței. Dacă în primii 20 de ani am putea-o considera o revistă *cu caracter istoric*, după această perioadă, treptat își va pierde direcția barițiană și va deveni o revistă enciclopedică în adevăratul sens al cuvântului. După 1900 s-a petrecut o schimbare drastică în abordarea revistei, studiile și materialele istorice sunt din ce în ce mai rare, lipsind aproape în totalitate din unele numere, sau fiind tratate succint și destul de nemnificativ în comparație cu cele de popularizare.

Revista *Transilvania* a publicat în perioada 1868-1919 o gamă variată de articole referitoare la domeniul bibliologiei. După cum reiese din prezentarea noastră și revistele considerate mai influente în spațiul revuistic românesc al perioadei au prezentat informații de acest fel. Pe parcursul prezentării am atras atenția asupra periodicelor: *Convorbiri literare*, *Contemporanul*, *Viața Românească* etc.

În partea a treia a cercetării (**Capitolul 3. Informații despre cărți, tipografii și biblioteci în paginile revistei *Transilvania***), care este și cea mai consistentă, ne-am propus studierea subiectelor bibliologice pe care revista le-a abordat de-a lungul existenței sale, acestea sunt destul de des întâlnite în paginile ei. În cercetarea de față ne-am axat pe studierea și prezentarea articolelor din *Transilvania*, ce au abordat teme despre noile apariții editoriale (**Informații și mențiuni speciale de cărți în paginile revistei *Transilvania***; împărțit în subcapitolele: **Perioada brașoveană (1868-1878)**; **Perioada**

sibiană (1881-1895); Perioada C. Diaconovici; Perioada Oct. C. Tăslăuanu; Perioada A. Bârseanu), articole ce au tratat evoluția tipografiilor și librăriilor românești din Transilvania și România (**Tipografii și librării**), dar și informații despre evoluția bibliotecilor, în special cele susținute de *Asociațiune* (**Informații despre Biblioteci; Biblioteca Asociațiunii; Bibliotecile Despărțămintelor; Bibliotecile Populare; Bibliotecile Ambulante; Informații despre alte biblioteci**). De asemenea, am prezentat fragmentele din cărțile menționate de revistă (**Publicarea părților din cărțile menționate**), recenziile unor lucrări (**Recenzii**), informațiile despre premiile acordate de diversele instituții culturale (**Premiile acordate și menționate**), informațiile despre cărțile publicate de *Asociațiune* (**Cărți publicate de Asociațiune; împărțit în: Calendarele publicate de Asociațiune și Biblioteca populară a Asociațiunii**), prezentarea schimburilor culturale (**Prezentarea schimburilor culturale**) și informații despre prelegerile populare (**Prelegerile populare**).

În ceea ce privește informările de cărți nou apărute, am analizat rubricile speciale „Bibliografia”, „Literariu”, „Din cronica lunară”, „Anunț literariu” etc., rubrici ce au apărut constant în revistă. Datorită volumului mare de informații, dar și pentru a continua analiza evoluției *Transilvaniei* în funcție de redactorii ei, am separat relatările, încercând să le analizăm după principiul menționat, pentru a putea identifica perioadele în care indicațiile bibliografice au atins apogeul. Din cauza numărului mare de titluri menționate, am ales să le indicăm doar numărul. Cărțile semnalate le-am împărțit în câteva categorii, în funcție de conținutul lor. Am dorit să înfățișăm acest tablou pentru a evidenția domeniile de interes ale redactorilor, în ceea ce privește informarea bibliografică.

Multe dintre aceste informații se datorau preluării indicațiilor din alte gazete ale vremii sau la cererea unor oameni de cultură. Cărțile la care se făcea referire erau, în majoritate, primite de redacția *Transilvaniei* ca și schimburi culturale, ele au fost trimise de oamenii de cultură și societățile culturale ale timpului, din țară și din Europa. Au existat și situații când cărțile au fost cumpărate sau erau trimise de autorii lor pentru a-și face publicitate operelor. Modul de prezentare a fost destul de divers, de la liste de cărți după autori și

diverse domenii, la cărți în limbi străine, ale căror titluri erau, de regulă, traduse în limba română. De cele mai multe ori informațiile se refereau la titlul, formatul, numărul de pagini, tipografia sau editura și autorul, fiind însoțite de scurte prezentări ale conținutului, ceea ce putem considera a fi o fișă relevantă a cărții. Revista era preocupată și de anumite cauze pentru care se vindeau cărțile, profitul obținut fiind destinat orfanilor, pentru înzestrarea unor biblioteci, pentru situația grea în care se aflau unii autorii etc. Cărțile prezentate în rubricile amintite aveau și forma ofertelor date de tipografii și alte instituții. În aceste rubrici s-au prezentat și informații despre apariția, dispariția, modul de abonare, formatul și prețul unor gazete.

Dacă în perioada 1868-1892 semnalările din rubricile destinate cărților au fost simple informații, după anul 1892 au devenit mai ample, pe lângă informațiile despre titlul lor se ofereau date despre conținut, făcându-se și legături cu domeniul în care se încadrau. După cum am remarcat, cărțile considerate de un interes mai mare au fost prezentate în articole speciale.

În perioada 1868-1919 doar în rubricile amintite mai sus s-au adus la cunoștința cititorilor 1778 de titluri. Din acestea cele mai multe se refereau la cărți școlare (275), istorice (232), religioase (163), literare (128), dicționare (21), reviste (215) etc. De remarcat că, din cele 122 de cărți menționate în alte limbi, cele mai multe erau în germană (55), franceză (38), maghiară (21), latină (7) și spaniolă (1). În ciuda eforturilor de a-i face pe români să învețe limba maghiară, se constată că astfel de materiale nu i-au interesat, preferând să citească opere în germană și franceză. Deși *Asociațiunea* a dorit să atragă atenția asupra cât mai multor cărți pentru poporul român, nu și-a îndeplinit rolul asumat la început. Din totalul mare de cărți cărora li s-a făcut publicitate, doar 76 de cărți erau populare, 24 de agricultură și 56 de calendare.

Articolele referitoare la tipografia și librăria, deși nu sunt foarte numeroase, au ajutat la informarea bibliografică, mai ales că în dese rânduri s-au publicat liste cu cărțile ce puteau fi achiziționate de la diverse librării și chiar tipografii. *Transilvania* a publicat și ofertele cu prețurile de editare ale unor tipografii, încercând să prezinte numărul și locația lor. Prin intermediul acestui gen de informații s-a dorit crearea unui cadru cât mai propice pentru

autorii care doreau să-și publice operele, prezentându-se alternativele și ofertele cele mai bune. Din această cauză s-au publicat ofertele de editare ale diverselor tipografii din Transilvania și România. Dezvoltarea sistemului de librării a fost și el monitorizat de *Transilvania*. Prin informații despre modul de vânzare și prețul operelor, a dorit astfel să evite specula în materie de produse culturale.

O parte substanțială a studiului s-a axat pe analiza informațiilor despre biblioteci. Chiar dacă Biblioteca Centrală a Asociațiunii a beneficiat de diverse studii⁷ și chiar volume⁸, am considerat necesar să ne referim la modul în care a fost prezentată evoluția ei de către organul oficial al *Asociațiunii*. Am încercat, pe cât posibil, să aducem informații noi legate de Biblioteca Astra. Am mai abordat, la acest punct, evoluția bibliotecilor de despărțământ, populare și ambulante. După 1895 informațiile despre bibliotecile populare și mai ales despre cele ambulante au cunoscut un volum destul de mare. Ca și în cazul anterior această analiză am ales să o prezentăm compact, fără a ține seamă de redactori, pentru că, fiind organul oficial al *Asociațiunii*, revista avea ca menire principală publicarea actelor oficiale, aici prezentând și informările despre bibliotecile proprii. Am abordat problema astfel, deoarece constant s-au prezentat astfel de informații, an de an, fără a se crea o falie la schimbarea redactorilor.

În paginile *Transilvaniei*, domeniul mare al bibliologiei a fost reprezentat și prin publicarea recenziilor despre cărțile nou apărute sau mai vechi, dar și prin publicarea unor părți din ele, de regulă prefața sau cuprinsul. Referitor la recenzii se constată o evoluție în ceea ce privește modul de concepere și de abordare a acestora, în timp, ele devenind adevărate surse de

---

⁷ Ioan Holhoș, „Caracterul național al fondurilor de publicații ale bibliotecii Astra din Sibiu”, în *Filologie și istorie – Omagiu Marii Uniri* –, Sibiu, Societatea de științe filologice din România Filiala Sibiu, 1990, p. 363-371.

⁸ Elena Dunăreanu, *Biblioteca „Astri” până la Marea Unire*, Sibiu, Biblioteca „Astra”, Serie nouă, nr. 29, 86 p.; Silviu Borș, *Biblioteca Centrală a Asociațiunii. 1861-1950*, Sibiu, Editura InfoArt Media, 2011, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2011, 392 p.; Ultima lucrare este cea mai amplă analiză a evoluției istorice a Bibliotecii, fiind construită în funcție de bibliotecarii ce au condus instituția.

informare bibliografică. Tot pentru a sublinia modul în care revista a susținut bibliologia, am prezentat și modul în care au fost menționate diversele premii acordate autorilor de lucrări, precum și modul în care *Asociațiunea* a susținut publicarea anumitor opere și colecții. De asemenea, am considerat că tot în sprijinul răspândirii informațiilor despre cărți au fost publicate și articolele despre schimburile culturale dintre diversele instituții, și aici este de remarcat colaborarea dintre *Asociațiune* și instituțiile culturale străine, cum ar fi Bibliotecile din Argentina și Norvegia, dar și țările vecine. Prelegerile populare au ajutat la modul de răspândire a cărților, mai ales a celor publicate de *Asociațiune*. Aici trebuie să avem în vedere faptul că datele prezentate de revistă nu au fost dintre cele mai exacte, în ceea ce privește prelegerile populare, și mai ales cursurile pentru analfabeți, de multe ori s-a specificat că datele nu erau exacte, pentru că unele despărțăminte nu au prezentat informațiile necesare ce ar fi completat tabloul.

Problema legată de evoluția bibliotecilor *Asociațiunii*, de la cea mai reprezentativă (Biblioteca Centrală) la cele din despărțăminte, i-a preocupat constant pe autorii articolelor și pe redactori. Putem remarca din Rapoartele anuale ale bibliotecarilor *Asociațiunii* că fondul de carte a evoluat destul de lent, dar constant. Dacă la început rapoartele prezentate Adunării generale informau doar despre noile achiziții și evoluția fondurilor de carte, cu timpul ele au devenit din ce în ce mai amănunțite. Acestea au cuprins listele cu cărțile achiziționate și cele primite gratis, dar și cu revistele care formau fondul de periodice al Bibliotecii. În altă ordine de idei au început să fie publicate liste cu dublurile aflate în depozitul Bibliotecii Centrale, care puteau fi achiziționate de doritori. Prin publicarea lor în *Transilvania*, informațiile și-au îndeplinit misiunea, unele din cărțile menționate au început să fie vândute, fapt ce rezultă tot din referințele publicate de bibliotecari. O dată cu dezvoltarea sistemului de bibliotecă al *Asociațiunii*, bibliotecarul a început să prezinte informații și despre bibliotecile înființate de despărțăminte. La început, în sediile lor, apoi în comunele aflate pe raza acestora. Noile biblioteci au primit cărți și diverse materiale de la Biblioteca Centrală a *Asociațiunii* pentru a-și dezvolta un fond de lecturi diverse.

Revista *Transilvania*, între anii 1868-1895, prin conținutul său a servit la dezvoltarea gustului pentru lecturile românilor, la răspândirea cărților în rândul populației, a atras atenția asupra importanței bibliotecilor de toate tipurile, i-a susținut pe autorii români, dar a încercat să aducă informații și despre cele ce se întâmplau în Europa vremii în domeniul cultural. Prin toată atitudinea redactorilor și autorilor de articole, *Transilvania* a contribuit la formarea bibliologiei românești moderne.

Cu toate că revista a fost considerată de istoriografie a fi fost una de factură istorică, literară, enciclopedică etc., dacă ținem cont de volumul de informații publicate și de frecvența cu care au apărut, putem afirma că *Transilvania* a fost, fără îndoială, o revistă care a susținut din plin bibliologia. Articolele dedicate bibliologiei și actelor *Asociațiunii* au fost publicate constant în perioada 1868-1919, indiferent de redactorii care au condus-o sau de perioada în care a apărut. Aici putem include și articolele de istorie publicate, care de cele mai multe ori au prezentat părți sau au combătut ideii din anumite cărți de referință.

Am ales să studiem evoluția revistei, articolele și studiile istorice și informațiile bibliologice publicate de *Transilvania*, pentru că ele reprezintă o cercetare aproape totală despre istoria revistei. Termenul de bibliologie se referă și la răspândirea și difuzarea cărții, de aceea credem că abordarea tehnică a analizei modului în care a evoluat periodicul se înscrie în acest domeniu de analiză. Cercetarea studiilor istorice, care sunt unele din cele mai numeroase și mai semnificative din paginile organului oficial al *Asociațiunii* (mai ales în perioada lui G. Barițiu), relevă modul de răspândire al revistei și de aceea a fost oarecum impus de împrejurările analizei date.

Cercetarea noastră se încheie, așa cum este firesc, cu un capitol de **Concluzii** și cu prezentarea **Bibliografiei** studiate.

Mulțumiri

Doresc să-i mulțumesc doamnei prof. univ. dr. Eva Mârza pentru sprijinul și indicațiile pe care mi le-a transmis, necesare în realizarea acestei cercetări. De asemenea, le sunt recunoscător prof. univ. dr. Florin Stănescu,

prof. univ. dr. Cornel Alexandru Tatay, conf. univ. dr. Valer Moga și nu în ultimul rând prof. univ. dr. Iacob Mârza care pe parcursul celor trei ani de cercetare mi-au oferit idei și indicații valoroase, din păcate pe unele nu am reușit să le îndeplinesc.

Nu în ultimul rând mulțumesc Institutului de Cercetare a Calității Vieții, din Cadrul Academiei Române, în ultima parte a cercetării fiind membru al proiectului co-finanțat de Uniunea Europeană prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, denumit „Pluri și interdisciplinaritate în programe doctorale și postdoctorale”, Cod Proiect POSDRU/159/1.5/S/141086.

Bibliografie

I. Periodice

1. *Revista Transilvania*, 1868-1919.
2. *Foaea Soțietateții pe'ntru literatura si cultura romînae în Bucovina*.
3. *Gazeta Transilvaniei*, 1867.
4. *Țara noastră*, 1907.

II. Surse inedite

1. **Direcția Județeană Sibiu a Arhivelor Naționale**, Fondul Astra.
2. **DJAN Sibiu**, Fond ASTRA – Acte.

III. Surse editate

1. *Actele privitoare la Urdirea și înființarea Asociațiunei Transilvane pentru literatur'a romana, si cultur'a poporului romanu*, Sibiu, Tipografi'a diecesana, 1862.
2. *II. Adunare Generale a Asociațiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu tienuta in Brasiovu dela 28/16-30/18 Iulie 1862*, Sibiu, Tipografi'a diecesana, 1862.
3. *Bariț și contemporanii săi*, vol. V, coord. Ștefan Pascu, București, Editura Minerva, 1981.
4. *Bariț și contemporanii săi*, vol. IX, coord. Ștefan Pascu, București, Editura Minerva, 1993.
5. *George Bariț și contemporanii săi*, vol. IV, coord. de Ștefan Pascu, Iosif Pervain, București, Editura Minerva, 1978.
6. *George Bariț și contemporanii săi*, vol. VII, coord. Ștefan Pascu, București, Editura Minerva, 1985.

7. *George Bariț și contemporanii săi*, vol. X, coord. Simion Retegan, București, Editura Enciclopedică, 2003.
8. *Protocolulu Adunarei generali a Asociațiunei Transilvane pentru Literatur'a romana și Cultur'a Poporului Romanu, ținuta in 7 și 8 Septembrie s.n. 1863 în Opidulu Blasiu, Sibiu, Tipografi'a diecesana, 1863.*
9. *Protocolulu Adunarei generale a IV-a a Asociațiunei transilvane pentru literatur'a romana și cultur'a poporului romanu, ținuta la Hatiegu in anulu 1864, sub presidiulu Reverendiss. D. Vice-presiedinte alu Asociațiunei Timoteiu Cipariu, Sibiu, Tipografi'a diecesana, 1864.*
10. *Protocolulu Adunarei generale a V-a a Asociațiunei transilvane pentru literatur'a romana și cultur'a poporului romanu, ținute la Abrudu in anulu 1865, sub presidiulu Reverendiss. Vice-presiedinte alu Asociațiunei, Timoteiu Cipariu, Sibiu, Tipografi'a Archidiecesana, 1865.*
11. *Protocolulu despre a Sies'a Adunare generale, ce Asociațiunea transilvana pentru literatur'a și cultur'a poporului romanu a ținutu la Alb'a Iuli'a in anulu 1866, sub presidiulu Eselentiei Sale Domnului Presiedinte alu Asociațiunei, Archiepiscopu și Metropolitu Andreiu Bar. de Siagun'a, Sibiu, Tipografi'a Archidiecesana, 1866.*
12. *Regularea mediloacelor spre ajungerea scopului Asociațiunei transilvane pentru literatur'a poporului romanu, Sibiu, Tipografi'a lui S. Filtsch (W. Krafft), 1869.*
13. *Statutele Asociațiunei Transilvane pentru Literatur'a romana și Cultur'a poporului romanu, date in Tipariu de Insasi Asociațiunea, Sibiu, Tipografi'a diecesana, 1862.*
14. *Statutele Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român, Sibiu, Tipografia Poporului, 1910.*

IV. Lucrări generale

1. **Badea, Marian**, *Scurtă istorie a presei românești*, București, Editura Economică, 2004.
2. **Berindei, Dan**, *Cultura națională română modernă*, București, Editura Eminescu, 1986.
3. **Bolovan, Ioan**, *Asociația națională Arădană pentru cultura poporului român 1863-1918. Contribuții monografice*, Cluj-Napoca, Editura Bibliotecii Institutului de istorie din Cluj-Napoca, 1994.
4. **Cardaș, Gh.**, *Poezii și prozatorii Ardealului până la Unire (1800-1918). Antologie și studiu*, București, Editura Librăriei „Universala” Alcaly & Co., 1936.
5. **Constantinescu, Miron, Daicoviciu, Constantin, Pascu, Ștefan, et co.**, *Istoria României. Compendiu*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1970.
6. *Dicționar de literatură română. Scriitori, reviste, curente*, coord. Dim. Păcurariu, București, Editura Univers, 1979.
7. *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1979.
8. *Dicționarul general al literaturii române*, literele A/B, București, Editura Univers Enciclopedic, 2004.
9. *Dicționarul general al literaturii române*, literele E/K, București, Editura Univers Enciclopedic, 2005.
10. *Dicționarul general al literaturii române*, literele S/T, București, Editura Univers Enciclopedic, 2007.
11. *Din presa literară românească a secolului XIX*, ediția A II-A revăzută și adăugită, prefață de Romul Munteanu, Geta Rădulescu-Dulgheru, Aurel Petrescu, București, Editura Albatros, 1970.
12. **Georgiu, Grigore**, *Istoria culturii române moderne*, București, Editura Comunicare.ro, 2002.

13. **Hangiu, I.**, *Dicționarul presei literare românești 1790-1990*, ediția a II-a revăzută și completată, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996.
14. **Hangiu, I.**, *Presa literară românească. Articole program de ziare și reviste (19789-1948)*, București, Editura pentru literatură, 1968.
15. **Hangiu, I.**, *Presa românească de la început pînă în prezent. Dicționar cronologic 1790-2007*, vol. I, București, Editura Comunicare.ro, 2008.
16. **Hitchins, Keith**, *Ortodoxie și naționalitate: Andrei Șaguna și românii din Transilvania 1846-1873*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1995.
17. **Hodoș, Nerva, Ionescu, Al. Sadi**, *Publicațiunile periodice românești. (Ziare, Gazete, Reviste)*, tomul I, București, Librăriile Socec & Comp și C. Sfetea, 1913.
18. **Iorga, Nicolae**, *Istoria presei românești*, București, Editura Muzeului Literaturii Române, 1999.
19. **Iorga, N.**, *Oameni cari au fost*, vol. I, București, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, 1934.
20. *Istoria literaturii române. De la Școala Ardeleană la Junimea*, vol. II, coord. Al. Dima, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1968.
21. *Istoria românilor*, vol. VII, tomul I, coord. Dan Berindei, București, Editura Enciclopedică, 2003.
22. *Istoria românilor*, vol. VII, tomul II, coord. Gheorghe Platon, București, Editura Enciclopedică, 2003.
23. *Istoria Transilvaniei (de la 1711 pînă la 1918)*, vol. III, coord. Ioan-Aurel Pop, Thomas Năgler, Magyari András, Cluj-Napoca, Editura Institutului Cultural Român, 2008.
24. **Jeanneney, Jean-Nöel**, *O istorie a mijloacelor de comunicare. De la origini și pînă astăzi*, Iași, Editura Institutul European, 1997.
25. **Maior, Liviu**, *Habsburgii și românii: de la identitate dinastică la identitatea națională*, București, Editura Enciclopedică, 2006.

26. **McLuhan, Marshall**, *Galaxia Gutenberg. Omul și era tiparului*, București, Editura Politică, 1975.
27. **Micu, Dumitru**, *Scriitori, cărți, reviste*, București, Editura Eminescu, 1980.
28. **Mureșanu, Camil**, „Presa românească din Transilvania până la 1918”, în *Academica*, 2004, anul XIV, nr. 25, p. 24-28.
29. **Papadima, Ovidiu**, „Sfârșit de secol și contradicțiile lui”, în Ovidiu Papadima, *Reviste literare românești din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1974, p. 7-22.
30. **Pasailă, Vasile**, *Presa în istoria modernă a românilor*, București, Editura Fundației Pro, 2004.
31. **Petcu, Marian**, *Tipologia presei românești*, Iași, Editura Institutul European, 2000.
32. **Platon, Gh.**, *Istoria modernă a României*, București, Editura didactică și pedagogică, 1985.
33. **Pop, Ioan-Aurel, Șipoș, Sorin, Silviu Dragomir și dosarul Dimplomei cavalerilor ioaniți**, Cluj-Napoca, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, 2009.
34. **Popa, Mircea**, *Incursiunii în Presa românească*, Cluj-Napoca, Editura EIKON, 2008.
35. **Rad, Ilie**, „Începuturile presei în limba română”, în *Revista română de istoria presei*, 2009, anul III, nr. 1 (5), p. 4-8.
36. **Radu, Andrei**, *Cultura franceză la românii din Transilvania până la Unire*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1982.
37. **Răduică, Georgeta, Răduică, Nicolin**, *Dicționarul presei românești (1731-1918)*, București, Editura Științifică, 1995.
38. *Reviste literare românești din secolul al XIX-lea*, coord. Paul Cornea, București, Editura Minerva, 1970.
39. **Sârghie, Anca**, *Din istoria presei românești*, Sibiu, Editura Techno Media, 2004.

40. **Sigmirean, Cornel**, *Istoria formării intelectualității românești din Transilvania și Banat în Epoca modernă*, Cluj, Editura Presa Universitară Clujeană, 2000.
41. **Straje, Mihail**, *Dicționar de pseudonime, alonime, anagrame, asteronime, criptonime ale scriitorilor și publiciștilor români*, București, Editura Minerva, 1973.
42. **Șecaru, Pamfil**, *Istoria Presei*, Pitești, Editura Paralela 45, 2007.
43. **Vasiliu, Gabriel**, *Preocupări de limbă în presa românească din Transilvania*, Cluj, Editura Napoca Star, 2001.
44. **Vișinescu, Victor**, *O istorie a presei românești*, București, Editura Victor, 2000.

V. Lucrări speciale

1. **Acu, Dumitru**, „ASTRA și Enciclopedia română”, în *Academica*, 2004, anul XIV, nr. 25, p. 39-41.
2. **Adăniloie, N.**, „Aspecte mai puțin cunoscute ale unității culturale românești, în perioada 1859-1877”, în *Studii și articole de istorie*, 1986, anul LIII-LIV, p. 51-58.
3. **Aiftincă, Marin**, „Astra și militantismul lui George Barițiu”, în Victor V. Grecu, *Astra 1861-1950*, Sibiu, 1987, p. 129-142.
4. **Andruș, Rodica**, „Din activitatea bibliotecilor înființate de Astra în județul Hunedoara”, în *Sargetia*, 1986-1987, anul XX, p. 389-396.
5. **Antonescu, Nae**, *Reviste din Transilvania*, Oradea, Editura Bibliotecii Revista Familia, 2001.
6. **Antonescu, Nae**, „Oct. C. Tăslăuanu și revista Transilvania”, în *Transilvania*, serie nouă, 1976, anul V (LXXXII), nr. 2, p. 49-50.
7. **Antonescu, Nae**, „Revista Transilvania (1918-1946)”, în *Satu Mare. Studii și Comunicări*, 1981-1982, anul V-VI, p. 381-392.
8. **Ardelean, Radu**, „Ioan Lupaș”, în *Transilvania*, serie nouă, 1980, anul IX (LXXXVI), nr. 8, p. 34-37.

9. **Ardelean, Teodor**, *Limba română și cultivarea ei în preocupările Astrei*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2009.
10. **Ardelean, Teodor**, „Problematica limbii române literare în revista «Transilvania». Lupta pentru stabilirea și aplicarea unitară a ortografiei”, în *Familia Română*, 2008, anul 9, nr. 2-3 (29-30), p. 14-19.
11. *Asociațiunea - „Astra”. Activitatea editorială la Sibiu*, Sibiu, Biblioteca „Astra” Sibiu, 1973.
12. **Avram, Mircea**, *Calendarele sibiene în limba germană (Sec. XVII-XX)*, Sibiu, Editura Biblioteca „Astra” Sibiu, 1979.
13. **Băncescu, Lidia**, „Revista Transilvania – cronică a dezvoltării bibliotecii «Astra» din Sibiu”, în *Centenarul revistei „Transilvania”*, Sibiu, 1969, p. 37-44.
14. **Bănescu, N.**, *Gheorghe Bariț. Rolul său în cultura națională*, Vălenii de munte, Tipografia „Neamul Românesc”, 1910.
15. **Bănuț, A.P.**, „Zaharie Boiu 1 Martie 1834-6 Noemvrie 1903”, în *Țara Bârsei*, 1935, anul VII, nr. 1, p. 51-56.
16. **Bărbat, Alexandru**, „Lupta românilor pentru înființarea unei tipografii la Brașov în 1850-1851”, în *Studii și articole de istorie*, 1963, anul V, p. 145-159.
17. **Bițu, Voichița**, „Memoria documentelor Bibliotecii Astra. Dr. Corneliu Diaconovich”, în *Transilvania*, 2004, nr. 9-10, p. 28-38.
18. **Bocșan, N.**, „Silviu Dragomir”, în *Transilvania*, 1980, serie nouă, anul IX (LXXXVI), nr. 8, p. 37-38.
19. **Bogdan, Ioan**, *Istoriografia Română și problemele ei actuale. Discurs rostit la 8 (21) Aprilie 1905 în ședință solemnă de Ioan Bogdan cu răspuns de Dimitrie A. Sturza Secretarul general al Academiei Române*, București, Institutul de arte grafice „Carol Göbl” s-sor Ion St. Rasidescu, 1905.
20. **Boia, Lucian**, *Evoluția istoriografiei române*, București, Universitatea din București, Facultatea de istorie, 1976.

21. **Boia, Lucian**, *Istorie și mit în conștiința românească*, București, Editura Humanitas, 2011.
22. **Bondoc, G.**, „Note privind începuturile unei vechi biblioteci românești și colecțiile sale (Astra-Sibiu)”, în *Probleme de Bibliologie*, București, Biblioteca Activistului Cultural, 1967, p. 140-175.
23. **Borș, Silviu**, *Biblioteca Centrală a Asociațiunii. 1861-1950*, Sibiu, Editura InfoArt Media, 2011, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2011.
24. **Botezan, Ioan**, „Din corespondența lui George Barițiu cu Timotei Cipariu și Ioan Micu Moldovan”, în *Sargetia*, 2001-2002, XXX, p. 479-499.
25. **Buluță, Gheorghe**, *Scurtă istorie a bibliotecilor din România*, București, Editura Enciclopedică, 2000.
26. **Buluță, Gheorghe, Petrescu, Victor**, *Bibliologie românească. Idei. Portrete. Controverse*, Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2008.
27. **Buluță, Gheorghe, Petrescu, Victor**, *Galeria bibliologilor români: portrete*, Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2003.
28. **Catrina, Constantin**, „Probleme de etnografie și artă populară în dezbaterile revistei «Transilvania»”, în *Centenarul revistei „Transilvania”*, Sibiu, Biblioteca „Astra” Sibiu, 1969, p. 71-74.
29. **Câmpeanu, Remus**, „Un lider al istoriografiei pașoptiste, George Bariț, despre cauzele și începuturile unirii religioase a românilor transilvăneni cu Biserica Romei”, în *Annales Universitatis Apulensis. Seria Historica*, 2005, nr. 9/II, p. 95-118.
30. **Câmpeanu, Vasile M.**, „Contribuția secțiunii istorice a «Astrei» pentru colecționarea materialului documentar necesar scrierii unei istorii naționale a poporului român”, în *Astra 1861-1991. 130 de ani de la înființare*, Sibiu, 1992, p. 33-38.
31. **Câmpeanu, Vasile M.**, „Contribuția secțiunii istorice a «Astrei», în realizarea lucrărilor științifice referitoare la lupta pentru unitatea națională a poporului român”, în *Filologie și istorie – Omagiu Marii Uniri* –, Sibiu, Societatea de științe filologice din România Filiala Sibiu, 1990, p. 385-397.

32. *Centenarul revistei „Transilvania”*, Sibiu, 1969.
33. **Ciobanu, Rodica**, „Activitatea Astei de răspândire a cunoștințelor despre natură, reflectate în paginile revistei «Transilvania»”, în *Astra 1861-1991. 130 de ani de la înființare*, Sibiu, 1992, p. 209-213.
34. **Corbu, George, Dinu, Mihaela Helene, Mătușoiu, Constantin**, „Schimbul intern și internațional de publicații. Între tradiție și provocările contemporane (III)”, în *Biblioteca*, 2002, nr. 11, p. 343-344.
35. **Crețu, Ioana-Narcisa**, „Actualitatea Enciclopediei Române a lui Corneliu Diaconovici”, în *Transilvania*, 2004, nr. 9-10, p. 14-15.
36. **Crișan, Vasile**, „Unele probleme ale colaborării româno-săsești oglindite în paginile revistei Transilvania (1868-1918)”, în *Transilvania*, serie nouă, 1977, anul VI (LXXXIII), nr. 11, p. 11-13.
37. **Curticăpeanu, V.**, *Mișcarea culturală românească pentru unirea din 1918*, București, Editura Științifică, 1968.
38. **Curticăpeanu, Vasile**, „Activitatea istoriografică a lui George Barițiu”, în *Memoriile secției de științe istorice*, seria IV, tomul XII, București, Editura Academiei Române, 1990, p. 17-27.
39. **Curticăpeanu, V.**, „«Astra» și dezvoltarea istoriografiei românești”, în *Transilvania*, serie nouă, 1981, anul X (LXXXVII), nr. 11, p. 9-11.
40. **Curticăpeanu, Vasile**, „Activitatea istoriografică a «ASTREI»”, în *Academica*, 2006, anul XVI, nr. 52-53, p. 51-54.
41. **Curticăpeanu, Vasile**, „Reflectarea istoriografiei românești și universale în «Enciclopedia Română»”, în *Transilvania*, 2004, nr. 9-10, p. 19-21.
42. **Curticeanu, Doina**, „Octavian Goga la revista «Țara noastră» (1907-1909)”, în *Biblioteca și cercetarea*, 1989, anul XIII, p. 37-44.
43. **Daneș, Mariana**, „Astra și bibliotecile populare”, în *Corviniana*, 2005, anul IX, p. 243-246.
44. **Dădârlat, Mioara**, „Colecțiile de periodice ale Bibliotecii «Astra»”, în *Centenarul revistei „Transilvania”*, Sibiu, 1969, p. 211-214.

45. **Diaconovich, Cornel**, *George Barițiu. 12/24 Maiu 1812-1892. Foi comemorative la serbarea din 12/25 maiu 1892*, Sibiu, Tiparul Tipografiei Archiepiscopale, 1892.
46. **Dobre, Alexandru**, „Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român și societatea academică română”, în Victor V. Grecu, *Astra 1861-1950*, Sibiu, 1987, p. 53-60.
47. **Dobrescu, Vasile**, „«Astra» în viața social-economică a românilor din Transilvania (1861-1918)”, în *Marisia*, 1978, anul VIII, p. 175-200.
48. **Dobrescu, Vasile**, *Elita românească în lumea satului transilvan 1867-1918*, Târgu Mureș, Editura Universității „Petru Maior” din Târgu Mureș, 1996.
49. **Dragoman, Corneliu L.**, „Probleme de teatru în paginile «Transilvaniei»”, în *Centenarul revistei „Transilvania”*, Sibiu, 1969, p. 87-93.
50. **Dragotă, Ioana**, „Revista «Transilvania» – fațete ale cultului lui Vasile Alecsandri”, în *Familia Română*, 2008, anul 9, nr. 2-3 (29-30), p. 20-23.
51. **Drimba, Lucian**, „Colaborarea lui Iosif Vulcan la periodicele brașovene și sibiene”, în *Centenarul revistei „Transilvania”*, Sibiu, 1969, p. 179-182.
52. **Dunăreanu, Elena**, *Biblioteca „Astrei” până la Marea Unire*, Sibiu, Biblioteca „Astra”, Serie nouă, nr. 29.
53. **Dunăreanu, Elena**, *Presa românească sibiană (1851-1968)*, Sibiu, Biblioteca „Astra Sibiu”, 1969.
54. **Dunăreanu, Elena**, „Biblioteca în preocupările marilor bărbați ai Astrei”, în Victor V. Grecu, *Astra 1861-1950*, Sibiu, 1987, p. 395-398.
55. **Dunăreanu, Elena**, „Cartea românească tipărită la Sibiu (1544-1918)”, în *Transilvania*, serie nouă, 1978, anul VII (LXXXIV), nr. 6, p. 9-11.
56. **Dunăreanu, Elena, Popa, Aurelia**, *Cartea românească sibiană (1544-1918)*, Sibiu, Editura Biblioteca „Astra” Sibiu, 1979.

57. **Duță, Victor**, *Călătorie în lumea scrierii și a tiparului*, București, Editura Sport.Turism, 1988.
58. *Enciclopedia istoriografiei românești*, coord. Ștefan Ștefănescu, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978.
59. **Făgurel, Veluța**, „Publicațiile Astrei în biblioteca «V.A. Urechia»”, în *Astra 1861-1991. 130 de ani de la înființare*, Sibiu, 1992, p. 135-138.
60. **Gastone, Nicolae**, *Rolul școlilor și bibliotecilor sătești în realizarea programului cultural al Astrei*, în Victor V. Grecu, *Astra 1861-1950*, Sibiu, 1987, p. 353-358.
61. *George Barițiu. Studii și Articole, cu o prefață de Dr. Ioan Lupăș*, Sibiu, Editura Asociațiunii, 1912.
62. **Georgescu-Tistu, N.**, *Cartea și bibliotecile. Studii de bibliologie*, București, Editura Științifică, 1972.
63. **Gherman, Mihai**, „George Barițiu – profil de intelectual”, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Ephemeridies*, 2006, anul LI, p. 21-24.
64. **Gherman, Mihai**, „Istoria cărții și istoria culturii – problematica și metodologia cercetării cărții vechi românești”, în *Biblioteca și cercetarea*, 1989, anul XIII, p. 161-169.
65. **Giura, Lucian, Stoia, Mircea**, „Aspecte privind viața și activitatea lui Cornel Diaconovich (1856-1923)”, în *Transilvania*, 2004, nr. 9-10, p. 22-27.
66. **Gionea, Vasile**, *Procese politice de presă ale românilor din Transilvania*, Brașov, Imprimeriile „Dacia Traiană” sucursala Brașov (fără an).
67. **Glodariu, Eugenia**, „Biblioteci populare ale «Astrei» (Partea I)”, în *Acta Mvsei Napocensis*, anul VI, 1969, p. 347-360.
68. **Glodariu, Eugenia**, „Biblioteci populare ale «Astrei» (Partea a II-a)”, în *Acta Mvsei Napocensis*, 1970, anul VII, p. 309-328.
69. **Glodariu, Eugenia**, „Din activitatea editorială a Astrei: «Biblioteca populară a Asociațiunii»”, în *Acta Mvsei Napocensis*, 1971, anul VIII, p. 318-319.

70. **Gotia, Dorin**, „Din activitatea de organizare a Astei sibiene în anii primului război mondial”, în *Marisia*, 2003, anul XXVII, p. 321.
71. **Goția, Dorin**, „Din activitatea Astei de sprijinire culturală a soldaților români în Primul război mondial”, în *Filologie și istorie – Omagiu Marii Uniri* –, Sibiu, Societatea de științe filologice din România Filiala Sibiu, 1990, p. 337-347.
72. **Grecu, Victor V.**, *ASTRA în lupta pentru făurirea statului național unitar român*, Sibiu, 1987.
73. **Grecu, Victor V.**, *ASTRA: Vocația perenității românilor*, București, Editura Academiei Române, 2011.
74. **Hodorogea, Virginia**, „Problemele culturii populare în publicațiile Asociațiunii”, în *Astra ieri și azi. Realizări și perspective*, vol. III, coord. Gheorghe Pop, Teodor Ardelean, Baia Mare, Biblioteca județeană „Petre Dulfu” Baia Marea, 2005, p. 21-30.
75. **Holhoș, Ioan**, „Caracterul național al fondurilor de publicații ale bibliotecii Astra din Sibiu”, în *Filologie și istorie – Omagiu Marii Uniri* –, Sibiu, Societatea de științe filologice din România Filiala Sibiu, 1990, p. 363-371.
76. **Holhoș, Ioan**, „Locul și rolul revistei «Transilvania» în cultura românească”, în *Centenarul revistei „Transilvania”*, Sibiu, 1969, p. 67-70.
77. **Holhoș, Ioan**, „Locul și rolul «Astei» în dezvoltarea culturii românești și ridicarea nivelului cultural al maselor populare”, în *Transilvania*, serie nouă, 1981, anul X (LXXXVII), nr. 11, p. 15-17.
78. **Holhoș, Ioan**, „Concepția biblioteconomică promovată în acțiunea Astei de creare a sistemului de biblioteci publice în Transilvania și în alte provincii românești”, în Victor V. Grecu, *Astra 1861-1950*, Sibiu, 1987, p. 383-394.
79. **Horvat, Săluc**, *Introducere în Biblioteconomie*, București, Editura Grafoart, 1996.
80. **Hulea, Eugen**, *Astra. Istoric, organizare, activitate, statute și regulamente*, Sibiu, Editura Astei, 1944.

81. *Ioan Lupaș (1880-1867). Scrieri alese*, vol. II, îngrijit de Camil Mureșanu, București, Editura Academiei Române, 2007.
82. **Iorga, N.**, *Istoria românilor din Ardeal și Ungaria*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989.
83. **Iorga, N.**, *Generalități cu privire la studiile istorice*, ediția a III-a, București, Institutul de istorie universală „N. Iorga”, 1944.
84. *Istoria presei române: antologie*, coord. Marian Petcu, București, Editura Tritonic, 2002.
85. **Kovács, I., Ardos, A., Mirel, M.**, „Din istoria învățământului agricol în Transilvania (1849-1900)”, în *Acta Mvsei Napocensis*, 1970, anul VII, p. 287-308.
86. **Labarre, Albert**, *Istoria cărții*, Iași, Institutul European, 2001.
87. **Liu, Nicolae**, „Contribuții la istoria bibliografiei românești. Preocupări bibliografice la *Convorbiri literare*, *Contemporanul* și *Viața Românească*”, în *Probleme de Bibliologie*, București, Biblioteca Activistului Cultural, 1967, p. 78-90.
88. **Liu, Nicolae**, „Cartea și biblioteca, mijloace de cunoaștere și de apropiere în istoria relațiilor româno-franceze”, în *Revista de Istorie*, 1985, tomul 38, nr. 3, p. 284-301.
89. **Lungu, Cornel**, „Din legăturile «Astrei» cu societăți academice și culturale române și străine (1861-1914)”, în *Transilvania*, 2007, nr. 1, p. 3-12.
90. **Lupaș, Ioan**, *Un capitol din istoria ziaristiceii românești-ardelene. – George Barițiu –*, Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1906.
91. **Lupaș, Ioan**, „Mitropolitul Andrei Șaguna”, în *Biblioteca populară a „Asociațiunii”*, 1921, anul XI, nr. 102, Sibiu, Editura Asociațiunii.
92. **Lupaș, Ioan**, *Contribuțiuni la istoria ziaristiceii românești ardelene*, Sibiu, Editura „Asociațiunii”, Tiparul Tipografiei Poporului, 1926.
93. **Lupaș, I.**, *Cronicari și istorici români din Transilvania - Școala Ardeleană -*, vol. I, Craiova, Editura Scrisului Românesc, 1936.
94. **Lupu, Corvin**, „Revista «Transilvania» 140 de ani de la prima apariție”, în *Familia Română*, 2008, anul 9, nr. 2-3 (29-30), p. 8-9.

95. **Macavei, Elena**, „Probleme de pedagogie socială în preocupările Astrei și ale revistei *Transilvania*”, în Victor V. Grecu, *Astra 1861-1950*, Sibiu, 1987, p. 467-475.
96. **Marica, George Em.**, „Contribuții la problema abonaților periodicelor românești pînă la primul război mondial”, în *Studii de istoria și sociologia culturii române ardeleno din secolul al XIX-lea*, vol. I, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1977.
97. **Marica, George Em.**, *Studii de istoria și sociologia culturii române ardeleno din secolul al XIX-lea. George Barițiu – Istoric*, vol. III, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1980.
98. **Marica, George Em.**, „Istoriografia lui George Barițiu în perioada prerevoluționară”, în *Transilvania*, serie nouă, 1987, anul XVI (XCIII), nr. 6, p. VI-VII.
99. **Mariș, Ion**, „Bibliotecile despărțământului județean Sibiu al «Astreii»”, în *Astra 1861-1991. 130 de ani de la înființare*, Sibiu, 1992, p. 231-236.
100. **Matei, Pamfil, Andrei Bârseanu și „Asociațiunea”**, Sibiu, Editura InforArt Media, 2011.
101. **Matei, Pamfil**, „*Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român*”(Astra) și rolul ei în cultura națională (1861-1950), Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1986.
102. **Matei, Pamfil**, *Asociațiunea în lumina documentelor (1861-1950)*, Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga”, 2005.
103. **Matei, Pamfil**, „«Asociațiunea» și cărturarii români: G. Barițiu”, în *Transilvania*, serie nouă, 1987, anul XVI (XCIII), nr. 6, p. VII-VIII.
104. **Matei, Pamfil**, „Legăturile «Astreii» cu societatea «Transilvania» din București, condusă de Al. Papiu Ilarian”, în *Transilvania*, serie nouă, 1977, anul VI (LXXXIII), nr. 11, p. 10-11.
105. **Matei, Pamfil**, „Transilvania. Etape și preocupări (I)”, în *Transilvania*, serie nouă, 1978, anul VII (LXXXIV), nr. 6, p. 26-28.

106. **Matei, Pamfil**, „Aspecte ale activității de răspândire a culturii în rîndul maselor, desfășurată de «Astra»”, în *Studii și Comunicări*, Sibiu, 1981, p. 379-405.
107. **Matei, Pamfil**, „Asociațiunea – societate culturală a tuturor românilor și pentru toți românii”, în Victor V. Grecu, *Astra 1861-1950*, Sibiu, 1987, p. 259-272.
108. **Mătușoiu, Constantin, Dinu, Mihaela Hélène**, *Istoria bibliotecilor din România în legi și documente (1817-1944)*, vol. I, București, Editura Ex Ponto, 2001.
109. **Măciu, Mircea**, „Cartea poporană în concepția gânditorilor români”, în *Academica*, 2000, anul X, nr. 6 (114), p. 19.
110. **Mihăilescu, Dan**, „Rolul Astei în editarea unor colecții și publicații”, în *Cumidava*, 1970, IV, p. 477-483.
111. **Moga, Valer**, *ASTRA și societatea. 1918-1930*, Cluj-Napoca, Editura Universitară Clujeană, 2003.
112. **Mureșanu, Camil**, „Rolul pregătirii teologice în formarea intelectualității românești din Transilvania”, în *Annales Universitatis Apulensis. Series Historica*, 2003, 7, p. 21-24.
113. **Mureșanu, Camil**, „Cu privire la locul lucrării lui George Barițiu, «Părți alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă», în istoriografia din secolul al XIX-lea”, în *Transilvania*, serie nouă, 1987, anul XVI (XCIII), nr. 6, p. 46-48.
114. **Mușlea, Ion**, „Date noi privitoare la cunoașterea bibliotecilor românești ale orașelor din Transilvania”, în *Probleme de Bibliologie*, București, 1967, Biblioteca Activistului Cultural, p. 119-139.
115. **Nägler, Doina**, „Aportul tipografilor sași din secolele XVII-XIX la aprofundarea relațiilor culturale româno-săsești”, în *Studii de istorie a naționalității germane și a înfrățirii ei cu națiunea română*, vol. II, București, Editura Politică, 1981, p. 211-232.
116. **Naghi, Gheorghe**, „Correspondența lui Ioan Boroș cu George Bariț (1879-1883)”, în *Anuarul Institutului de Istorie „George Bariț” din Cluj-Napoca. Series Historica*, 2003, anul XLII, p. 127-139.

117. **Nazare, Daniel**, „Revista «Transilvania» și pasiunea pentru istorie a lui George Barițiu”, în *Familia Română*, 2008, anul 9, nr. 2-3 (29-30), p. 12-13.
118. **Neamțu, Gelu**, „Un destin istoriografic împlinit: George Barițiu”, în *Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca. Series Historica*, 2003, anul XLII, p. 79-82.
119. **Neamțu, Gelu**, „Din corespondența lui T. Cipariu cu G. Barițiu referitoare la editarea unui organ de presă al «Astrei»”, în *Acta Mvsei Napocensis*, 1967, IV, p. 581-588.
120. **Neamțu, Gelu**, „Din activitatea lui G. Barițiu pentru editarea unui organ de presă al *Astrei*”, în Victor V. Grecu, *Astra 1861-1950*, Sibiu, 1987, p. 281-286.
121. **Nedelcea, Tudor**, *Civilizația cărții. Incursiune în istoria cărții, presei și a tiparului*, Craiova, Editura Scrisul românesc, 1996.
122. **Netea, Vasile**, *George Barițiu. Viața și activitatea sa*, București, Editura Științifică, 1966.
123. **Netea, Vasile**, „George Barițiu”, în *Transilvania*, serie nouă, 1980, anul IX (LXXXVI), nr. 8, p. 28-30.
124. **Nicolaescu, Alexandru**, „Preliminariile apariției revistei *Transilvania* (I)”, în *Transilvania*, 2013, nr. 10, Sibiu, p. 71-76.
125. **Nicolaescu, Alexandru**, „Preliminariile apariției revistei *Transilvania* (II)”, în *Transilvania*, 2013, nr. 11-12, p. 102-107.
126. **Nicolaescu, Alexandru**, „Specificul editorial și locul revistei *Transilvania* în presa românească (1868-1919)”, în *Studia Universitatis Cibiniensis. Series Historica*, 2014, vol. XI, p. 89-101.
127. **Nicolaescu, Alexandru**, „Preocupări de istorie antică și medievală în cadrul *Astrei*. Studiu de caz: revista *Transilvania* (1868-1919)”, în *Studii și articole de istorie*, 2015, LXXXII, p. 188-199.
128. **Nistor, Nicolae**, „Conceptia istoriografică a lui George Barițiu”, în *Transilvania*, serie nouă, 1987, anul XVI (XCIII), nr. 6, p. III-IV.

129. **Nistor, Nicolae**, „Arhiva și colecțiile «Astrei»”, în *Transilvania*, serie nouă, 1981, anul X (LXXXVII), nr. 11, p. 11-12.
130. **Nițu, Valeriu**, „T. Cipariu și începuturile bibliotecii «Astra» din Sibiu”, în *Centenarul revistei „Transilvania”*, Sibiu, 1969, p. 193-199.
131. **Papadopol, Paul I.**, „Zacharie Boiu (1834-1903)”, în *Universul literar*, 1930, anul XLVI, nr. 5, p. 66-67.
132. **Pascu, Ștefan**, „Contribuția «Astrei» la realizarea unității naționale a românilor”, în *Transilvania*, serie nouă, 1981, anul X (LXXXVII), nr. 11, p. 7-9.
133. **Pavel, Teodor**, „Activitatea ziaristică a lui Ștefan Pop (1845-1890)”, în *Centenarul revistei „Transilvania”*, Sibiu, 1969, p. 184-185.
134. **Pavelescu, Gheorghe**, „Contribuția revistei «Transilvania» la cunoașterea, valorificarea și păstrarea patrimoniului nostru popular”, în *Centenarul revistei „Transilvania”*, Sibiu, 1969, p. 113-121.
135. **Păcurariu, Mircea**, *Cărturari sibieni de altădată*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2002.
136. **Petrica, Vasile, Dr. Corneliu Diaconovici (1859-1923) – enciclopedist și ambasador al culturii române** –, Reșița, Editura TIM Reșița, 2009.
137. **Pierre, Albert**, *Istoria presei*, Iași, Editura Institutul European, 2002.
138. **Plămădeală, Antonie**, „Astra – ctitori și ctitoriile ei”, în Victor V. Grecu, *Astra 1861-1950*, Sibiu, 1987, p. 45-52.
139. **Pop, Claudia**, „Aspecte ale cărții și lecturii în reviste literare din Transilvania (1848-1918)”, în *Biblioteca*, serie nouă, 2010, anul XXI (LXII), nr. 8, p. 244-249.
140. **Popa, Liliana**, „Procese de presă la Sibiu în anii 1877-1879”, în *Studii de istorie a naționalității germane și a înfrățirii ei cu națiunea română*, vol. II, București, Editura Politică, 1981, p. 148-156.

141. **Popa, Mircea, Tașcu, Valentin**, *Istoria presei românești din Transilvania de la începuturi până în 1918*, București, Editura Tritonic, 2003.
142. **Popa, Mircea**, „Activitatea lui Octavian Goga în cadrul societății «Astra»”, în *Centenarul revistei „Transilvania”*, Sibiu, 1969, p. 45-57.
143. **Popa, Mircea**, „Rolul cultural al revistei *Transilvania*”, în *Transilvania*, serie nouă, 1982, anul XI (LXXXVIII), nr. 4, p. 21-22.
144. **Popa, Mircea**, „Astra și literatura”, în *Viața românească*, 1986, anul LXXXI, nr. 10, p. 25-26.
145. **Popescu, Gh.**, „Formarea concepției biblioteconomice românești și pregătirea profesională a bibliotecarilor. Contribuții”, în *Probleme de Bibliologie*, București, Biblioteca Activistului Cultural, 1967, p. 47-77.
146. **Racotă, Tului**, „Zaharia Boiu”, în *Transilvania*, serie nouă, 1984, anul XIII (LXXXX), nr. 3, p. 47-48.
147. **Racovițan, Mihai**, „Preocupări istoriografice ale Astei între 1867-1918”, în *Astra 1861-1991. 130 de ani de la înființare*, Sibiu, 1992, p. 223-227.
148. **Racovițan, Radu**, „Istoria națională, prioritatea revistei *Transilvania* între 1868-1918”, în *Transilvania*, 2013, nr. 10, p. 77-82.
149. **Răhăian, Laurențiu**, „Sprijinul transilvănenilor în războiul de Independență oglindit în presa sibiană românească și germană din anii 1877-1878”, în *Filologie și istorie – Omagiu Mării Uniri –*, Sibiu, Societatea de științe filologice din România Filiala Sibiu, 1990, p. 147-153.
150. **Retegan, Simion**, „O scrisoare a lui George Bariț referitoare la Adunarea generală a Astei de la Dej”, în *Anuarul Institutului de Istorie din Cluj*, anul VI, 1963, p. 157-159.
151. **Rusu, Dorina N.**, „*Transilvania și Academia Română*”, în *Anuarul Institutului de Istorie George Bariț din Cluj-Napoca. Series Historica*, 2003, anul XLII, p. 349.

152. **Rusu, Mihai**, „Preocupări bibliografice în revista «Transilvania» până la 1918”, în *Centenarul revistei „Transilvania”*, Sibiu, 1969, p. 201-209.
153. **Selejan, Anna**, „Asociațiunea și literatura”, în Victor V. Grecu, *Astra 1861-1950*, Sibiu, 1987, p. 341-344.
154. **Seni, Ioan**, „Aspecte din activitatea bibliotecilor în despărțământul Năsăud al Astrei”, în *Astra 1861-1991. 130 de ani de la înființare*, Sibiu, 1992, p. 129-134.
155. **Simonescu, Dan, Buluță, Gheorghe**, *Scurtă istorie a cărții românești*, București, Editura Demiurg, 1994.
156. **Simonescu, Dan, Buluță, Gheorghe**, *Pagini din istoria cărții românești*, București, Editura Ion Greangă, 1981.
157. **Simonescu, Dan**, „Studiile de istoria cărții și a bibliotecilor în România”, în *Revista Bibliotecilor*, 1971, anul XXIV, p. 679-682.
158. **Sofronie, Mihai**, *Asociația transilvană (ASTRA). Model de organizare culturală până la 1918*, Sibiu, Editura „Caleidoscop”, 1996.
159. **Sofronie, Mihai**, *Aspecte ale Activității Asociațiunii transilvane (Astra) până la 1918*, Sibiu, 1996.
160. **Sofronie, Mihai**, „Activitatea editorială a Asociațiunii Transilvane până la 1918”, în Victor V. Grecu, *Astra 1861-1950*, Sibiu, 1987, p. 287-293.
161. **Sofronie, Mihai**, „Atitudinea lui George Barițiu față de Războiul de independență”, în *Transilvania*, serie nouă, 1977, anul VI (LXXXIII), nr. 5, p. 51-53.
162. **Sofronie, M.**, „Prima Enciclopedie Românească”, în *Viața românească*, 1986, anul LXXXI, nr. 10, p. 36-38.
163. **Stanca, Horia**, „Preambul la înființarea Asociațiunii”, în *Viața românească*, 1986, anul LXXXI, nr. 10, p. 11-17.
164. **Suciu, Cornelia**, „Zaharia Boiu – autor de manuale –”, în *Alt – Schaessburg. Istorie. Patrimoniu*, 2008, nr. 1, p. 109-119.

165. **Șandru, Ilie**, „A.D. Xenopol despre romanitatea românilor în revista Transilvania”, în *Filologie și istorie – Omagiu Mării Uniri* –, Sibiu, Societatea de științe filologice din România Filiala Sibiu, 1990, p. 287-290.
166. **Tatu, Alexiu**, „Prima «Enciclopedie română» în documente ale direcției județene Sibiu a Arhivelor Naționale”, în Elena Macavei, *Educație și integrare europeană*, Sibiu, Editura Asociațiunii Astra, 2007, p. 64-68.
167. **Teodor, Pompiliu**, *Evoluția gândirii istorice românești*, Cluj, Editura Dacia, 1970.
168. **Teodor, Corina**, „Din istoria istoriografiei ecleziastice românești din Transilvania de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX. Principalele direcții”, în *Anuarul institutului de cercetări socio-umane „Gheorghe Șincai”*, 2000-2001, anul III-IV, p. 50-76.
169. **Teodor, Corina**, „Abandonarea izolată a confesionalismului. Istoricul profesionist George Barițiu”, în *Marisia*, 2003, anul XXVII, p. 217-228.
170. **Teodor, Corina**, *Coridoare istoriografice. O incursiune în universul scrisului ecleziastic românesc din Transilvania anilor 1850-1920*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2003.
171. **Terchilă, Nicolae**, „Profesorul Ioan Popescu. 100 de ani dela nașterea lui”, în *Anuarul Academiei Teologice „Andreiană” ortodoxă română din Sibiu*, 1932, anul VIII, Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, p. 5-50.
172. **Tomescu, Mircea**, *Istoria cărții românești de la începuturi până la 1918*, Editura Științifică, București, 1968.
173. **Tomoni, Dumitru**, „Interferențe între Banat și Ardeal în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Legăturile Asociațiunii cu Banatul (1861-1896)”, în *Revista Istorică*, serie nouă, 2003, tomul XIV, nr. 1-2, p. 167-178.

174. **Topliceanu, Traian**, „Dr. Atanasie Marian Marienescu (1830-1914)”, în *Analele Banatului*, 1930, anul III, nr. 3, p. 1-14.
175. **Turc, Lucia**, „Istoriografia privind bibliotecile românești din Transilvania (1850-1918)”, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Seria Historia*, 2000, anul LXV, 1-2, p. 85-100.
176. **Turc, Lucia**, „Tipurile de biblioteci românești transilvănene în Epoca Modernă (1850-1918)”, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Seria Historia*, 2001, anul LXVI, 1-2, p. 59-80.
177. **Turcu, Titus**, „Ecolul războiului de independență în ziarul «Observatoriul»”, în *Transilvania*, serie nouă, 1977, anul VI (LXXXIII), nr. 5, p. 53.
178. **Țaralungă, Lucia**, „Zaharia Boiu – preot și om de cultură”, în *Alt-Schaessburg. Istorie. Patrimoniu*, 2000, anul 3, p. 141-150.
179. **Thira, Viorel**, „Preoții români din Transilvania și ASTRA”, în Gheorghe Pop, Teodor Ardelean, *Astra ieri și azi. Realizări și perspective*, vol. III, Baia Mare, Biblioteca județeană „Petre Dulfu” Baia Marea, 2005, p. 61-66.
180. **Țincu, Bucur**, „Transilvania (1868-1900)”, în Ovidiu Papadima, *Reviste literare românești din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1974, p. 23-50.
181. **Țincu, Bucur**, „Transilvania (1901-1918)”, în Ovidiu Papadima, *Reviste literare românești de la începutul secolului al XX-lea*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976, p. 105-148.
182. **Țincu, Bucur**, „Ființa și menirea Astei. Câteva repere”, în *Viața Românească*, 1986, anul LXXXI, nr. 10, p. 7-8.
183. **Ureche, Lazăr**, „Bibliotecile populare din despărțământul Năsăud al «Astei» până în anul 1914”, în *Acta Mvsei Porolissensis*, 1980, anul IV, p. 747-757.

184. **Uricaru, Eugen**, „Presa culturală – probă a funcționării normale a societății românești”, în *Academica*, 2004, anul XIV, nr. 25, p. 34-36.
185. **Ursu, Horia N.**, „Observatorul (1878-1885) – Tribuna de luptă a lui George Barițiu pentru emanciparea națională a românilor din Transilvania”, în *Filologie și istorie – Omagiu Marii Uniri* –, Sibiu, Societatea de științe filologice din România Filiala Sibiu, 1990, p. 155-163.
186. *Viața și ideile lui George Barițiu*, Studiu introductiv, antologie și note de Radu Pantazi, București, Editura Științifică, 1964.
187. **Voicu, Constantin**, „Contribuția Astei la unitatea spirituală a tuturor românilor”, în Victor V Grecu, *Astra 1861-1950*, Sibiu, 1987, p. 89-92.
188. **Zub, Al.**, *De la istoria critică la Criticism (Istoriografia română la finele secolului XIX și începutul secolului XX)*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1985.
189. **Zub, Al.**, „Spirit critic și reconstrucție în istoriografia română modernă”, în *Memoriile secției de științe istorice*, seria IV, tomul IX, 1984, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1987, p. 144-153.